

Poticanje dječjeg jezičnog razvoja poetskim tekstovima

Jurić, Luna

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:219772>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Luna Jurić

POTICANJE DJEČJEG JEZIČNOG RAZVOJA
POETSKIM TEKSTOVIMA

Završni rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Luna Jurić

POTICANJE DJEČJEG JEZIČNOG RAZVOJA

POETSKIM TEKSTOVIMA

Završni rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, rujan 2021.

Sadržaj

Sažetak	
Summary	
1. Uvod	1
2. Razvoj govora	3
2.1. Predverbalno razdoblje	4
2.2. Verbalno razdoblje razvoja govora	7
3. Dječja književnost	10
3.1. Dječja poezija	11
4. Poetski tekstovi kao sredstvo poticaja dječjega jezičnog razvoja.....	14
4.1. Malešnice.....	17
4.2. Konkretistička poezija	20
5. Zaključak	23
6. Popis literature	24

Sažetak

Govor je osnovno sredstvo komunikacije, ljudi se njime koriste kako bi izrazili svoje osjećaje, želje, potrebe, misli i znanja. Ostvaruje se jezikom, a jezični razvoj započinje i prije samog rođenja. Kako je važno utjecati na psihički, tjelesni i motorički razvoj, tako je važno utjecati i na onaj govorno-jezični. Dijete usvaja i uči pomoću okoline u kojoj se nalazi, stoga je od izrazite važnosti dijete okružiti kvalitetnim poticajima koji će znatno utjecati na faze jezičnog razvoja. Osobe koje se bave ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem moraju biti upoznate s fazama jezičnog razvoja kroz koje dijete prolazi kako bi pravovremeno uočili odstupanja, te kako bi na njih spremno reagirali i spriječili moguće posljedice. Jezični razvoj potiče se igrom, razgovorom, postavljanjem pitanja i upoznavanjem djece s književnim vrstama, naročito poezijom koja obiluje pjesničkim sredstvima i na slikoviti način uprizoruje djeci poznate, ali i one manje poznate pojmove. Dječjom poezijom potiče se razvoj govora na djeci zabavan i drukčiji način. Kompetentni odgojitelji, roditelji i sve osobe koje daju veliki doprinos odgoju djece i njihovom cjelokupnom razvoju čine poticajno okruženje u kojem djeca suptilno usvajaju znanja koja su važna kroz cijeli život.

Ključne riječi: *govor, jezik, jezični razvoj, književnost, poezija*

Summary

Speech is a basic means of communication, people use it to express their feelings, desires, needs, thoughts and knowledge. It is realized through language, and language development begins even before birth. Just as it is important to influence mental, physical and motor development, so it is important to influence speech and language. The child adopts and learns through the environment in which he is, so it is extremely important to surround the child with quality stimuli that will significantly affect the stages of language development. People involved in early and preschool education must be familiar with the stages of language development that a child goes through in order to notice deviations in a timely manner, and to be ready to react to them and prevent possible consequences. Language development is encouraged through play, conversation, asking questions and introducing children to literary genres, especially poetry, which abounds in poetic means and in a pictorial way stages children's familiar but also lesser-known concepts. Children's poetry encourages the development of speech in children in a fun and different way. Competent educators, parents and all people who make a great contribution to the upbringing of children and their overall development create a stimulating environment in which children subtly acquire knowledge that is important throughout life.

Keywords: *speech, language, language development, literature, poetry*

1. Uvod

U današnje vrijeme modernizacije svijeta često one jednostavne stvari prošlih vremena ostaju zaboravljene, među njima i poezija i njezina uloga u dječjem razvoju i životu. Kako nekada tako i danas, važno je osigurati poticajno okruženje za cjelokupni razvoj djece. Važnu ulogu u njihovu razvoju, kako psihičkom tako i fizičkom, odigrava sredina u kojoj se ona nalaze. Djeca sve više vremena provode pred ekranima okružena neprimjerenim i komercijalnim izvorima zabave, a roditelji zaboravljaju na njihov pravilan govorno-jezični razvoj. Iako djeca jezik usvajaju putem raznih sadržaja, najčešće im se ne pruža kvalitetno sredstvo poticaja jezičnog razvoja. Na okolini je zadatak pružiti djeci prikladne izvore kojima će se poticati jezični razvoj na najbolji mogući način, a književni i poetski tekstovi tu su najbolji izbor. Naime, poezija je prva književna vrsta koju djeca upoznaju, već od kolijevke uspavankama i malešnicama. Zato je vrijedno održavati kontakt djece s poezijom.

Kvalitetni umjetnički poetski tekstovi riznice su riječi kojima se obogaćuje dječji rječnik. Ukoliko su djeci predstavljeni na prikladan i dobar način, savršen su poticaj za razvijanje jezika i govora, ali i za poticanje emocionalnog razvoja. Uloga poezije u dječjim životima je golema. Ona može služiti kao utjeha (npr. pjesma koju majka pjeva djetetu), može služiti kao izvor zabave (npr. nonsensne brojalice i razbrajalice), može služiti kao igra u kojoj djeca bezbrižno uživaju u djetinjstvu. Poetski su tekstovi izvor jezičnog znanja koje dijete nesvjesno usvaja na potpuno spontan i prirodan način. Ljepota jezika krije se u stihovima, a poezija našega govornog područja može se pohvaliti mnogim narodnim pjesmama, malešnicama i igrama s pjevanjem kojima djeca od najranije dobi usvajaju materinski jezik i sve njegove čari. Važno je njegovati takvu kulturu i upoznati djecu s ljepotama poetskih tekstova kako bi i kasnije u životu poeziju koristili kao utjehu, kako bi kroz nju izražavali svoje emocije, ali i učili. Poezija često biva zapuštena kako djeca odrastaju, stoga je uloga okoline poticati čitanje i slušanje poezije. Svakako je važno imati na umu da djeca nikako ne bi prisilom trebala slušati ili čitati poetske tekstove. Prisilom se postiže suprotan učinak i stvara se odbojnost prema poeziji kasnije u životu. Treba stoga slušati dječje potrebe, kako one fizičke tako i one psihičke, i sukladno tome uskladiti poticaje kojima ih se okružuje. Pravilnim poticanjem jezičnog razvoja djeci se otvara širok svijet mogućnosti. Elokvecijom i pravilnim izražavanjem stvara se samopouzdanje dijete koje svoje emocije, želje, potrebe, razmišljanja i znanja može podijeliti sa svojom okolinom.

Ovaj će rad stoga predstaviti faze jezičnog razvoja, obilježja svake od njih te kako kvalitetno utjecati na pravilan dječji jezični razvoj i kako stvoriti poticajnu okolinu u kojoj će se pridavati važnost svakom aspektu djetetova razvoja, naročito onom jezičnom. Rad također ukazuje na potrebu za osvještavanjem uloge poezije u dječjem odgoju, kako s aspekta profesionalnog odgojiteljskog rada u dječjim vrtićima, tako i s aspekta obiteljskoga, roditeljskoga odgoja. U radu će biti riječ o utjecaju na dječji jezični razvoj poetskim tekstovima i vrstama poetskih tekstova koji su se pokazali najboljim izborom u njegovu poticanju. Predstavljena je i opća dječja književnost, no naglasak je stavljen na poeziju i njezinu ulogu u odgoju djece predškolske dobi.

2. Razvoj govora

Nemoguće je zamisliti ljudski život bez komunikacije i jezika, a upravo je govor prema mnogim autorima temelj i osnovno sredstvo komunikacije među ljudima od najranije dobi. Govor je psihička ljudska aktivnost pomoću koje čovjek izražava svoje potrebe, misli, osjećaje i znanja (prema Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004). Iako je svako ljudsko biće individualno, postoji predvidivi redoslijed kojim se govor razvija. „Uredno razvijen jezik i govor preduvjeti su za primjeren razvoj djeteta, za njegovo uspješno školovanje i profesionalno opredjeljenje, a kasnije i za stručno napredovanje.“ (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Mesec, Tambić, 2010: 7) Izrazito je važno utjecati na pravilan govorno-jezično razvoj već od rođenja jer se upravo najintenzivniji razvoj jezika i govora događa u prve tri godine života.

Autorica Posokhova (1999) ističe da je razvoj dječjeg govora složeni i spontani proces koji se odvija pod utjecajem raznih čimbenika, te da je razvoj govora moguć isključivo u ljudskom okruženju, naročito u obitelji jer je ona najprirodnije okruženje u kojem se dijete nalazi. Prema autorima Apel i Masterson (2004) na jezični razvoj također utječu i kulturna podrijetla i društvene skupine koje mogu uvjetovati ono što je njima prihvatljivo i jezična pravila kojima treba ovladati. Postoje zakonitosti prema kojima se odvija razvoj govora i koje većina djece slijedi, a njih je svakako bitno znati kako bismo ih pratili te stimulirali sami razvoj, no isto tako je važno uočiti različite potrebe djece i individualnost svakog od njih. Posokhova (1999) navodi da se do treće godine života završava razvoj većine moždanih stanica, zahvaljujući čemu možemo shvatiti koliko je važno razumno i bez opterećivanja poticati pravilan razvoj od rane dječje dobi. „Čak i prije nego krene u vrtić, djetetov je mozak „vrč“ spreman za učenje bogatstva jezika i komunikacije“ (Apel i Masterson, 2004: 10).

Autori Apel i Masterson (2004) govore o tome kako je lako uvidjeti ljepotu dječjega jezičnog razvoja i koliko nas dijete može iznenaditi jer se jezik usvaja spontano te naglašavaju važnost aktivnog sudjelovanja okoline u procesu usvajanja jezika jer ono obogaćuje dječje jezične sposobnosti. I kurikulum navodi da se odgojem i obrazovanjem djecu osposobljuje za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, od kojih je komunikacija na materinskome jeziku na prvome mjestu. Kurikulum ističe komunikaciju na materinskome jeziku bitnom jer djeca u komunikaciji izražavaju svoje potrebe, želje, misli, osjećaje, doživljaje i iskustva uporabom jezika na pozitivan i odgovoran način.

Stoga je važno djeci u vrtiću stvoriti poticajno jezično okruženje i usmjeravati ih na socijalne interakcije s drugom djecom. Važna je pritom uloga roditelja i odgojitelja jer su upravo oni osobe s kojima djeca provode najviše vremena i osobe koje služe kao uzor. „Poticati govor kod djeteta, njegovati govor znači razumjeti zakonitosti njegova razvoja, ali i individualnost svakog djeteta, te u skladu s time stvoriti okruženje poticajno za govor“ (Velički i Katarinčić, 2011: 6). Stoga je važno znati faze razvoja govora koje se dijele na predverbalno razdoblje, odnosno razdoblje od rođenja do prve smislene riječi, te verbalno razdoblje od prve smislene riječi nadalje.

2.1. Predverbalno razdoblje

Mnogi autori (Starc, i sur. 2004) navode kako predverbalno razdoblje počinje od rođenja pa sve do prve smislene riječi koju dijete progovori, no jezični razvoj započinje i prije samog rođenja. Naime, dijete čuje u majčinoj utrobi i tada se stvaraju prvi zvukovni utisci koje ono pamti (Kovačević, 1996). U ovoj fazi stvara se pojam o komunikaciji. Apel i Masterson (2004) objašnjavaju kako u prvoj godini života dijete uči kontrolirati usta te izražavati emocije i svoje potrebe, isto tako stvara se osnova za cjelokupno usvajanje jezika kasnije u životu. Prema Posokhovej (1999) u prvoj fazi razvoja govora javljaju se spontana glasanja koja upućuju na to u kakvom se fiziološkom i emotivnom stanju dijete nalazi. Prema autorici Raič (2015) kontrola i koordinacija govornog mehanizma uvjeti su za uspješnu vokalizaciju, te u razvoju mišića i cjelokupnog mehanizma za izvođenje glasova sudjeluju plakanje, žvakanje, gutanje, sisanje... U predgovorne vježbe uključuju se i žvakanje i gutanje, a poznato je da govorni razvoj prati i onaj motorički. Govorno-jezični razvoj proces je koji je ovisan o kognitivnim, motoričkim i senzoričkim sposobnostima te je nužno prepoznavati i stvarati prilike za čestu interakciju s djetetom. To znači reagirati na potrebe djece, prihvatiti način na koji ih djeca izražavaju i obogatiti ih sadržajem. Takvim postupcima budi se znatiželja i volja za usvajanjem jezika i njegovih zakonitosti. Dijete svojim krikom i plačem okolini pokazuje kako se osjeća i koje su njegove trenutne potrebe s obzirom na to da još nema razvijen govor i vokabular kako bi to riječima izreklo. Takva spontana glasanja su fiziološki krik i refleksno glasanje. Važna je dobra procjena krika jer nam on ukazuje na opće zdravstveno stanje djeteta. Autorica Posokhova (1999) navodi da je krik zdrava novorođenčeta glasan i bistar, dok na simptome rizika može upućivati ili izrazito glasan krik

ili vrlo tiho jednolično stenjanje. Stoga, iako u predverbalnoj fazi ne postoji rječnička vrijednost govora, u prvim mjesecima života itekako su važni jezično-govorni poticaji.

Dijete u prvih godinu dana izrazito mnogo uči, naročito o jeziku, i važni čimbenik u procesu učenja jezika je sredina u kojoj se ono nalazi. Djeca u tih prvih nekoliko mjeseci života s okolinom komuniciraju na način koji dolazi prirodno i koji trenutačno jedino znaju, a to je plač. Za to vrijeme potrebno je pažljivo slušati kako i na koji način dijete izražava svoje potrebe. Slušanjem i odgovaranjem na dječje potrebe stvara se rana emocionalna komunikacija koja pomaže daljnjem jezičnom ali i cjelokupnom razvoju djeteta. U toj je dobi isto tako važno govoriti i pričati djeci, iako ona još ne posjeduju rječnik kojim bi odgovorila, na taj način uče slušati i postaju osjetljiva na ljudski govor. Prema autorici Posokhovej (1999) u prvoj fazi stvaraju se važne senzomotoričke živčane veze. Naime, ona opisuje da pomoću njih dječji mozak uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje, te da je upravo to temelj za ostvarivanje svjesnog razvoja govora. Ukoliko dijete ne reagira na jake zvukove, to može upućivati na simptome usporena razvoja. Stoga osobe koje se bave zdravljem i odgojem djece, bili to roditelji, odgojitelji ili pedijatri, trebaju razumjeti i znati prema kojim fazama se govorni razvoj odvija, usmjeriti ga, poticati i prepoznati prve znakove odstupanja kako bi se mogla pružiti pravovremena pomoć. Predverbalno razdoblje govora početni je korak k bogatstvu materinskog jezika i presudno je za daljnji jezični razvoj djece. Tijekom toga razdoblja okolina treba pružati najveću moguću podršku djetetu jer „kvaliteta djetetova života u velikoj mjeri ovisi o njegovoj sposobnosti za komunikaciju“ (Apel i Masterson, 2004: 20).

Druga faza predverbalnog razdoblja razvoja govora

Druga faza razvoja govora počinje od 2. i traje do 5. mjeseca. Prema Posokhovej (1999) u tom razdoblju javlja se promjena krika, pojava smijeha i gukanje. Tijekom drugog mjeseca dijete spontano proizvodi jednostavne vokalne zvukove. Tada započinje faza gukanja koje se razlikuje od faze kričanja po artikuliranim glasanjima koja su povezana s osjećajem ugone. Dijete ovladava intonacijom, te se krik mijenja ovisno o stanju djeteta. Beba komunicira s okolinom pokušavajući imitirati glasove odraslih koje čuje izgovarajući kratke glasove. U toj je fazi vrlo važno ostvariti emotivnu komunikaciju s djetetom. Skupina autora navodi kako bez obzira na kulturne i rasne skupine kojoj djeca pripadaju, gukanje kao glasanje nalazimo u sve djece te dobi, pa čak i one djece oštećena sluha.

Može se zaključiti da govorni razvoj još uvijek slijedi svoj prirodni tijek, te da još uvijek nema većeg značaja okoline na njegov razvoj. Prema Posokhovej (1999) druga faza je značajna jer se javlja komunikativno glasanje nakon prijelaza od refleksnog spontanog glasanja.

Uočeno je da zdrave bebe aktivnije guču u prisutnosti odraslih osoba baš zato što dijete ostvaruje komunikaciju s okolinom, a odrasli na njihovo gukanje uzvraćaju osmijehom, riječima i oponašanjem dječjeg gukanja.

Prema Starc i sur. (2004) roditelji svojim oponašanjem i slušanjem gukanja pridonose ranom razvoju svijesti o redosljedu verbalnog odnosa s drugim ljudima i upravo je to jedno od osnovnih značajki govora kao komunikacijskog sredstva. Posokhova (1999) navodi neke od simptoma rizika poremećaja u govoru koji se javljaju u drugoj fazi, a to su odsutnost ili nedostatak intonacijske izražajnosti krika i gukanja, odsutnost smijeha, jednolično, usporeno i tiho gukanje.

Treća faza predverbalnog razdoblja razvoja govora

Treća faza predverbalnog razdoblja javlja se od 16. tjedna i traje otprilike do 30. U toj fazi dolazi do pojave glasovnih igara i brbljanja, stvaraju se suglasnici jer je dijete naraslo i ima više mogućnosti za različita složenija kretanja jezikom. Slogovi se počinju ponavljati uz kontrolu sluhom, tada dolazi do slogovnog brbljanja. „Taj period je od ogromnog značenja u govornom razvoju, jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor“ (Posokhova, 1999: 19).

Četvrta faza predverbalnog razdoblja razvoja govora

Četvrta faza traje od 20. pa do 50. tjedna. Djeca su u prve dvije godine života osjetljiva na zvukove koji doprinose razvoju govora te je u dobi od 5. mjeseca u djece osjetljivost za tonove gotovo jednaka kao u odraslih. Nakon stjecanja kontrole nad intenzitetom i visinom glasa, dojenče spaja nekoliko jednakih slogova i time oko 6. mjeseca započinje faza slogovanja. Prema autorima Apel i Masterson (2004) u tom razdoblju djeca eksperimentiraju sa svojim ustima stvarajući razne zvukove kojima testiraju svoje mogućnosti. Tada je izrazito bitno reagirati na te zvukove na način da se djetetu odgovara istim zvukovima. Dijete aktivno

komunicira s okolinom brbljanjem, sluša govor okoline, pokušava privući pažnju odraslih. Prema Posokhovej (1999) ovo je razdoblje također izrazito bitno u početnim fazama razvoja govora jer dječje brbljanje postaje samostalna komunikativna aktivnost i počinje razvoj razumijevanja ljudskoga govora. Dijete prati ljudski govor i nastoji ga razumjeti, spaja slogove i pridružuje pripadajuću gestovnu imitaciju.

Posokhova (1999) navodi kako dijete u ovom razdoblju svjesno reagira na jednostavne naredbe, postaje upoznato sa svojim imenom i reagira na njegovo dozivanje, povezuje određene pojmove sa stvarima i osobama koje označavaju. Zdrava djeca živo reagiraju na nove predmete, te stoga autorica naglašava važnost ostvarivanja predmetne komunikacije koja se ostvaruje uz pomoć šarenih predmeta. Ova faza smatra se osjetljivom za razvoj govora, a kočenje razvoja govora povezuje se s nedostatkom predmetne komunikacije i ranim odvajanjem od roditelja. Javlja se osjetljivost na usvajanje materinskog jezika i dijete više ne imitira govor odraslih nego svjesno gradi vlastiti govorni sustav.

Neki od simptoma rizika poremećaja u govoru tijekom ovih faza koje Posokhova (1999) navodi su odsutnost brbljanja, usporeno brbljanje koje nije povezano s komunikacijom i nerazumijevanje jednostavnih govornih uputa. Prema Starc i sur. (2004) dijete do kraja predverbalnog razdoblja ovladava važnim funkcijama kao što su intonacija i ritam koje omogućuju lakše svladavanje materinskog jezika jer su upravo te funkcije one koje dijete rano percipira i oponaša.

2.2. Verbalno razdoblje razvoja govora

Verbalno razdoblje jezičnoga razvoja započinje izgovorom prvih smislenih riječi koje se najčešće događa između 10. i 15. mjeseca. Autorica Posokhova (1999) navodi kako se prve smislene riječi pojavljuju zahvaljujući razvoju intonacijskog elementa govora zajedno s emocijama i gestama. Prema Kovačević (1993) prvo izgovaranje zanimljive riječi odvija se otprilike u drugoj polovici prve godine života, te se s 18 mjeseci javlja i prvi iskaz od dvije riječi, a potom se događa značajan rast u imenovanju novih pojmova – leksički brzac (prema Kuvač, 2002). To je pojava između 12. i 18. mjeseca života kada se broj riječi povećava s desetak na njih šezdesetak. Nadalje se razvoj govora prati brojem riječi kojima se dijete koristi.

Rječnik svakoga govornika uobičajeno se dijeli na aktivni i pasivni. Aktivni rječnik čine riječi koje se često upotrebljavaju u govoru i čije značenje razumije osoba koja se njima koristi, dok se pasivni rječnik sastoji od onih riječi koje je govornik nekada čuo, no ne koristi se njima.

Od 12. do 18. mjeseca govor se sastoji od imenica i glagola, riječi kojih su usvojene iz razgovora odraslih i okoline. Prve prave rečenice nastaju tijekom polovice druge godine kada dijete povezuje dvije riječi, no i prije njih dijete se koristi rečenicama koje su sačinjene od jedne riječi, holofrazama. Najčešće su to imenice koje čine cijele iskaze ovisno o situaciji u kojoj se upotrebljavaju (Starc i sur. 2004). Broj riječi u rečenici kojima dijete raspolaže jednak je njegovom broju godina, dakle dvogodišnje dijete izgovara rečenice s 2 do 3 riječi, trogodišnje dijete rečenice s 3 do 4 riječi.

Telegrafskim govorom naziva se način govora koji sadrži rečenicu sastavljenu od dviju ključnih riječi za poruku (Velički i Katarinčić, 2011). Pojavom prvih rečenica započinje nagli razvoj govora i savladavanje gramatike. Usprkos malom broju riječi koje se nalaze u dječjim rečenicama te dobi, djeca razumiju mnogo više nego što samostalno izgovaraju. Autorica spominje i široko značenje pojedinih riječi, što znači da dijete jednu riječ veže za više različitih predmeta, odnosno za one koji su mu u tom trenutku zanimljivi. Obogaćivanjem dječjeg rječnika ta se pojava smanjuje.

U dobi od oko tri i pol godine dijete se koristi svim vrstama riječi, dobro vlada osnovnim govornim disanjem i većinom gramatičkih pravila. Upravo to je dokaz da je dijete usvojilo osnovu materinskog jezika (Škarić, 1988). Dijete je tada u mogućnosti rabiti svoj govor kako bi izrazilo svoje potrebe, želje i osjećaje. Ono ostvaruje kvalitetniju komunikaciju s odraslima, a sve to dokazuje da je razvoj govora aktivan proces u čijem usavršavanju veliku ulogu igra okolina s dobrim poticajima uz koje se govor usvaja spontano i s veseljem, onako kako bi i trebalo, nenametnuto. Autorica Kuvač (2017) usporedila je usvajanje jezika s gradnjom kuće – ukoliko temelji nisu kvalitetni, fonologija je nepotpuna; ukoliko nedostaje krov, jezik je usvojen ali nije prilagođen u različitim situacijama i djeca ne znaju kako ga upotrijebiti. Odnosno, i u jeziku vrijede građevinska pravila – „bez dobrih temelja nema dobre kuće ili bez krova nema potpune izolacije...” (Kuvač, 2017: 10).

Starc i sur. (2004) razdoblje od četvrte do pete godine nazivaju *godinama dječjih pitanja* te ističu da je uloga odraslih da odgovaraju na ta pitanja jer time proširuju znanje djeteta.

Okolina mora biti spremna na činjenicu da svaki odgovor otvara vrata novim pitanjima. Sve to potiče i stvara pozitivan stav prema novim spoznajama i učenju.

Pojam dječji govor (engl. *baby talk*) označava razdoblje razvijanja glasova i normalna je pojava do pet i pol godina. Nakon toga dijete bi trebalo ispravno izgovarati sve glasove (Posokhova, 1999). Do polaska u školu, dijete bi trebalo koristiti sve vrste riječi i ovladati svim vrstama rečenica, a sve na čemu je sredina radila oko djetetovog govorno-jezičnog razvoja čini preduvjete za učenje pisanog jezika koje ga očekuje u školi. U nastavku će se opisati temeljne odlike dječje književnosti kako bi se ukazalo na značajne mogućnosti njezine uporabe u poticanju dječjega jezičnog razvoja.

3. Dječja književnost

Najkraće objašnjeno, dječja književnost je književnost namijenjena djeci. Milan Crnković (1990) dječju književnost definira kao poseban dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši od 3. do 14. godine), a koja su svjesno namijenjena djeci ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena postala njima prikladna. Dječja je književnost važna za govorno-jezični razvoj, ali i cjelokupni razvoj djeteta. Čitajući književne tekstove djeci od najranije dobi, upoznajemo ih s ljepotom jezika, oni slušajući upijaju svaku izgovorenu i pročitano riječ koja služi kao kamen temeljac za kasniji razvoj govora.

Kako bi se djeci ponudila kvalitetna, dobno primjerena i poticajna književna djela, potrebno je znati što pripada dječjoj književnosti. Prema mnogim povjesničarima dječja književnost počinje krajem 17. stoljeća, no već od davnina postoje djela koja su djeci bila dostupna. U novije vrijeme uveo se pojam *književnost za mlade* koja je prikladna dobi od trinaeste do dvadesete godine života. Ona se isto tako razlikuje od dječje književnosti. Nekoć je dob do koje su se pisci obraćali djeci bila sve do 16. godine, danas je granica pomaknuta niže, do negdje 12. godine (Crnković, 1990).

Za književno se djelo može reći da je namijenjeno djetetu ako je ono djetetu privlačno tematikom i ne nadilazi mogućnosti njegove percepcije (Crnković, 1990). Isto tako, dječja književnost ima neknjiževnih vrijednosti, pa joj mogu pripadati djela koja odgojno djeluje na dijete i koja ga uče novim spoznajama.

Prema Crnković (1990) unutar dječje književnosti tekstovi se dijele prema dobi djeteta. Tako su npr. djeci od treće do četvrte godine namijenjene slikovnice, od četvrte do sedme godine smatra se razdobljem bajke, a od sedme do osme godine djeci je bliska i dječja poezija, a sami čitaju bajke i priče.

Crnković (1990) navodi osnovne vrste dječje književnosti, a to su dječja poezija, priča ili bajka i roman ili pripovijetka o djeci. Basne se također mogu poimati kao vrsta dječje književnosti. Postoje i mnoga djela koja pripadaju književnosti i nisu usko vezana uz dječju dob niti su prilagođene potrebama djeteta, poput avanturističkih i povijesnih romana i znanstvene literature. Autori Crnković i Težak (2002) dječju književnost dijele na dvije skupine. U prvoj skupini nalaze se slikovnice, dječja poezija, priče i dječji roman, a u drugu, graničnu, skupinu spadaju basne, roman o životinjama, pustolovni roman, znanstvena fantastika...

Pismenost uključuje promatranje, čitanje, pisanje, slušanje i pričanje, a pokazalo se da rasprave o književnosti i književne izvedbe pozitivno utječu na razvoj pismenosti (Morrow, Gambrell, Pressley, 2003). Istinsku ljepotu i vrijednost književnog djela vidimo tada kada uočavamo zadovoljstvo i sreću djeteta nakon pročitano ili odslušanog teksta. Važno je djetetu omogućiti i pružiti književno djelo namijenjeno njegovu uzrastu, koje je dakle prikladno njegovim godinama i interesima. Zbog jednog književnog djela koje nije pomno izabrano dijete bi moglo stvoriti averziju prema djelima dječje književnosti. Koju god vrstu dijete preferiralo, najvažnije je da dječja književnost probudi čitatelja u njemu, odnosno da dijete postane, kako to kaže Crnković (1990), “*potrošač umjetničke hrane zatvorene u knjigama.*”

3.1. Dječja poezija

Zalar (2002) u svojoj knjizi *Poezija u zrcalu nastave* piše o tome kako je poezija za djecu drukčija od poezije za odrasle po tome što se ona obraća dječjim mogućnostima doživljavanja, stoga su metafore bliske djetetu. Poezija dakle može imati i didaktičku ulogu, ali najveću ulogu ima u spoznajnom i u jezičnom razvoju djece. Razvila se od usmene dječje poezije, prvih pjesama koje prate dijete od rođenja – malešnica (Crnković, Težak, 2002). Prema navedenim autorima to su često nonsensne pjesmice vezane za svakodnevne rutine u dječjem životu, funkcionalne su i usmjerene na buđenje više osjetila. Poetska raznolikost, bogatstvo i umjetnost riječi čini poeziju bliskom ljudskim emocijama, željama i razmišljanjima. Djeca imaju upravo sve to kao i odrasli; duboke emocije i želje. Dobro je od najranije dobi upoznati djecu s poezijom namijenjenom upravo njima jer nema ljepšeg načina učiti o svojim emocijama, kako se nositi s njima, čitati i slušati slikovito riječima prikazan svijet oko sebe, a pritom spontano usvajati jezik kojim je ta poezija napisana. Iako je dijete upoznato s poetskim tekstovima čak i prije bajke i priče, ona je često zanemarena u odgoju i obrazovanju, kako u školskoj dobi tako i u predškolskoj. To je vjerojatno zbog mišljenja da će djeci biti dosadna ili teško shvatljiva. Udružena s melodijom u vjerojatno prvu pjesmu koju je čovjek stvorio – uspavanku, čini prve oblike umjetničkih tekstova koje dijete čuje. Rijetko koja osoba neće se sjetiti barem jedne uspavanke kojom je bila uljuljana u san u roditeljskom naručju slušajući umirujuće tekstove otpjevane u ritmu. Upravo zato poeziju treba približiti djeci. Ona je korisna za govorno-jezični razvoj djeteta, ali i za cjelokupni

razvoj, nije komplicirana i dosadna ukoliko je prilagođena djeci i predstavljena na način koji je njima zanimljiv.

Autor Crnković (1990) opisuje prve susrete djeteta s poezijom u vidu razbrajalica i pjesmica kroz igru koje se uče napamet. Dijete se upoznaje s pjesmama u vrtiću, izvodi ih na priredbama pred roditeljima. Zahvaljujući poeziji, u tim trenucima ono postaje izvođač, recitator, pa i pjesnik ukoliko sami osmisli tekst. Istinita je činjenica da postoje stihovi i strofe koji nisu od umjetničke vrijednosti, no dječja poezija postoji i na okolini u kojoj se dijete nalazi je zadatak da mu tu poeziju približi na što kvalitetniji način. Prema Crnković (1990) za dječju poeziju može se reći da je drukčija od ostalih književnih vrsta po tome što je djeca više slušaju nego čitaju. Kada je združena s melodijom, pjevaju je, kada je osmišljena zajedno s pravilima i čini igru, tada djeca kroz poeziju doživljavaju i igru.

Ipak, većini slučajeva dijete neće samo doći poeziji, nego ona treba doći njemu. Autor piše kako dječja poezija, kao i sva ostala dobra poezija ne podnosi prevođenje, pa stoga teško prelazi granice rasprostranjenosti izvan govornog područja u kojem je nastala. Poeziju se može nazvati krhkom književnom vrstom jer sva njena ljepota nestaje kada se prevede, nestaje njena individualnost i umjesto originalnog izvora, javlja se nova ljepota svakim prevedenim oblikom. Stoga bi dječju poeziju trebalo promatrati unutar jezičnih i nacionalnih okvira (Crnković, 1990).

Dijete je okruženo golemim brojem raznih tekstova koji nemaju nikakvu poetsku vrijednost, uče napamet razne čestitke ili tekstove za svečanosti, stoga ni ne čudi da pored takvih jednoličnih ritmova dijete ne uspijeva vidjeti ljepotu kojom bi dječja poezija trebala zračiti i ljepotu koju bi trebala prenositi. Pojavom modernizacije suvremenog svijeta nestaje ljepota i čistoća poetskih tekstova. Ostaju zanemareni pokraj svih lako dostupnih i jeftinih tekstova koji su blijeda kopija onog što dječja poezija uistinu jest. Često se može vidjeti da na pjesnikove riječi o neprežaljenoj i nezaboravljenoj ljubavi, koje je pretočio na papir iz dubine srca, djeca reaguju podsmijehom. Crnković (1990) je to nazvao dokazom da poezija stari. Vremena se mijenjaju, emocije se pokušavaju utišati, na njihovo pokazivanje gleda se kao na pokazivanje slabosti, a poezija najčešće i jest to, prelijevanje emocija izravno iz srca u vidljivi oblik na papir. Dijete ne zanima prošlo vrijeme, vrijeme kada je emocija cvala, njega zanima onaj svijet u kojem sada živi, a to više nije svijet poezije.

Također je krivo odnositi se prema dječjem shvaćanju i čitanju poezije kao prema nečemu što je obveza. Velika greška nastaje tada kada se djetetu nameće ili poezija neprikladna sadržajem ili poezija neprikladna dobi djeteta. „Naturivanje nepogodne poezije ili u nepogodno doba može dovesti do toga da dijete zamrzi poeziju i da mu ostane i kasnije

mrska...” (Crnković, 1990: 89). Razlika između starije i novije poezije vidi se u samim motivima kojima obiluju poetski tekstovi različitih razdoblja.

Autori Crnković i Težak (2002) navode funkcije dječjih pjesama. One uspavljaju, oponašaju zvukove iz prirode, stvaraju ritam, izražavaju osjećaje i sudjeluju u igri, zato se jako često takve pjesme izvode uz razne pokrete; ljuljanje, vrtnju, podizanje u zrak... Ukoliko je izvedena na kvalitetan način, dječja pjesma izaziva određene reakcije u djece, osjećaju ritam i vide slike. Dječja poezija voli ritmičnost, dosjetke, iznenađenja i radost. Poeziju se doživljava svim osjetilima, preko mirisa i zvuka do kretnji i pjevanja.

Cilj dječje poezije je uspostaviti aktivan odnos djeteta sa svijetom u kojem se nalazi, doživjeti taj svijet drugim pogledom, onim umjetničkim i vidjeti njegove ljepote. Tema dječje poezije nije isključivo dijete, već cijeli svijet koji to dijete okružuje, a dijete ga zatim doživljava svim svojim osjetilima. Prema autorima Crnković i Težak (2002), pojmovi dječja poezija i poezija o djetinjstvu nikako nisu isti i ne smije ih se miješati. Dječja poezija je ona namijenjena djeci i aktivan je sudionik stvaranja djetinjstva, dok poezija o djetinjstvu govori o djetinjstvu, kakvo je ono bilo, ona je plod pjesnikove nostalgije i s njom će se lakše poistovjetiti odrasle osobe.

Djeca su rano, bilo svjesno ili nesvjesno, upoznata s tekstovima dječje poezije, no događa se da ona rano prestaje biti dio njihovih života. S obzirom da odrastanjem djeteta gubi interes za samom dječjom poezijom, njezine dobrobiti trebalo bi koristiti što je ranije moguće, naravno samo ako dijete u njoj uživa i ako pokazuje interes, poezija mu nikako ne bi smjela biti nametnuta u mjeri da je ne može slušati. Tada ona gubi svoju ljepotu i funkciju. „Poezija koju ne prihvaća predškolsko dijete ili dijete mlađe dobi i nije dječja poezija, pa nije potrebno njenim karakteristikama opterećivati definiranje ili opis dječje poezije.” (Crnković, Težak, 2002: 20).

Koliko god epski tekstovi svojom opširnošću, zanimljivošću zovu djecu na čitanje i uče ih novim spoznajama, upravo je poezija ta koja najuspješnije opisuje emocije, prenosi ih, a čitatelj i slušatelj ih zatim svim osjetilima doživljava. Nisu bez razloga poetski tekstovi prvi s kojima se dijete susreće. Iako često nastaju polemike oko toga što je točno dječja poezija i što joj pripada, važna je njena uloga u estetskom odgoju djeteta i nužno je da se ona prihvati kao poseban dio poezije namijenjen djeci pogotovo zato što granice djetinjstva nisu jednake za sve književne vrste dječje književnosti (Crnković, 1990). „Ona neće nužno pomoći našoj djeci da napreduju u školi ili u životu. Ono što poezija može učiniti za nas jest da postanemo svjesniji života oko sebe i života u sebi i da produbimo svako iskustvo, pa će veselje i bol i divljenje obogatiti nas i našu djecu” (Plotz prema Crnković, 1990; 89).

4. Poetski tekstovi kao sredstvo poticaja dječjega jezičnog razvoja

„Pjesništvo se najviše od svih čovjekovih napora trudi zahvatiti u začuđujuću jezičnu dubinu, taj drugi i drugačiji ljudski pogled k vječnom“ (Zalar, 2002: 15).

Jezični razvoj odvija se spontano i postupno. Kvalitetni poetski tekstovi obiluju slikama, igrama riječi, sinonimima, novim pojmovima. Poetski jezik ispunjen je emocionalnošću, slikovitošću i ritmičnošću. Njezino prenošenje informacija veće je nego u svakodnevnom komunikacijskom jeziku. Autor Rosandić (2005) objašnjava kako se riječ u poetskom tekstu ne promatra kao izdvojena leksičko-semantička jedinica, nego je znatno važnija njena uklopljenost u određenu semantičku okolinu.

Poezija se doživljava svim osjetilima, od najranije dobi. Upravo zato poetski tekstovi su važni u pogledu poticanja jezičnog razvoja. Kao što Zalar (2002) navodi, djeci današnjice potrebne su usporedbe koje se odnose na sredinu u kojoj se nalaze. Ono što djecu može privući poetskim tekstovima je *ritam*. Ritam je ono što je djetetu prirodno i poznato, dio je svakodnevice svakog živog bića; disanje, rast... Upravo je ritam ono što razlikuje poeziju od proze, gradi pjesmu, a čak služi i kao pokazatelj novog elementa u pjesmi poput novog lika ili promjene raspoloženja. Može se reći da je uloga ritma stvaranje doživljaja, a razvijanje osjećaja za ritam stvara se slušanjem čitanja poetskih tekstova (Rosandić, 2005). Prema Rosandiću (2005) djeca doživljavaju ritam tjelesnim pokretima, odnosno iskazuju ga motorički. Različiti oblici ritmiziranoga govora javljaju se u predškolskoj dobi od druge do pete godine života.

Nadalje, autorica Zalar (2002) ističe važnost rime koja je jedan od aspekata zvučnosti pjesama u kojoj djeca izrazito uživaju. Djeci je rima poput igre riječima, oni uživaju u neobičnim odnosima između riječi. Koliko je god poezija ispunjena slikama i koliko god se ona doživljava kroz sva osjetila, ne može biti zamjena za pravo iskustvo. Drugim riječima, dijete ne može stvoriti sliku suhe i vlažne zemlje riječima, ono mora dodirom osjetiti razliku. Već od ranih upoznavanja djece s poezijom događa se problem u kojem se poezija sluša u institucionaliziranom okruženju punom pravila, a za poeziju je važna sloboda i osjećaj užitka u samim tekstovima. Kvalitetni poetski tekstovi riznice su poticaja za jezični razvoj, od poigravanja riječima do upoznavanja djece s pojmovima na način da ih sama pjesma prikazuje kao što je slučaj u konkretističke poezije. Slikovnu ili konkretističku poeziju čine tekstovi napisani u obliku određenog pojma koji se u pjesmi spominje

Zalar (2002) navodi mnogobrojne vrste dječjih poetskih tekstova koji služe kao didaktičko sredstvo u upoznavanju djeteta s jezičnim pravilima. To su razne igre složenicama u vlastitim imenima, igre fonema i onomatopeje, igre jednakim fonemskim skupinama u različitim riječima, tvorbene igre kraćenjem i njima neke suprotnosti, oživljavanje okamenjenih sintagmi. Najznačajniji pjesnici našeg govorno-jezičnog prostora koji su pisali upravo takve poetske tekstove su Zvonimir Balog i Pajo Kanižaj. U takvim pjesmama djeca upoznaju sve čari i zanimljivosti jezika, kroz stihove koji su pažljivo osmišljeni na način da ih pouče jezičnim zakonitostima na zaigran i zanimljiv način.

„Ljepota nekog jezika najizražajnije je u stihovima“ (Rade, 2003: 48). Djeca jezik najlakše usvajaju recitiranjem i pjevanjem, tada se razvija njihov osjećaj za ritam, tempo govora, intonaciju i izgovor, ali i rečenični ustroj i ustroj riječi. Jezik se uspješno uči rimom, naročito u djece usporena govorno-jezičnog razvoja (Rade, 2003). Autori Apel i Masterson (2004) govore o dobrobitima rimovanih tekstova za djecu. Uslijed višestrukog ponavljanja pjesme, dijete počinje samo tražiti rimu koja bi odgovarala prije negoli je ona pročitana. Autorice Kuvač i Cvikić (2002) govore o pozitivnom utjecaju poetskih tekstova na usvajanje jezika zahvaljujući njihovoj ritmičnosti, slikovitosti i melodioznosti kao obilježjima književnoumjetničkog stila, pogotovo kod recitacija koje privlače dječju pozornost na glasovnu strukturu riječi i na njihovo značenje i pamćenje. Čak i kad djeca ne razumiju značenje pojedinih riječi unutar poetskog teksta, svejedno ih ponavljaju zajedno s osobom koja im čita pjesmu ili recitaciju.

Poskhova (1999) u priručniku za roditelje savjetuje što više čitanja poezije djetetu. Poeziju navodi kao koristan stimulans za razvoj govora, ali i za razvoj memorije te mentalnih i kreativnih poticaja. Proces jezičnog razvoja prirodan je i spontan, zato je važno s djecom razgovarati, čitati im poeziju i zajedno je s njima učiti. Dječji mozak u stanju je zapamtiti na stotine pjesama, a tomu je tako zbog dječjeg učenja koje se odvija bez naprezanja, ono se događa pod utjecajem zadovoljstva radi samog procesa ponavljanja (Posokhova, 1999). Učenjem poezije uvelike se utječe na razvoj govora i raznih mentalnih funkcija. Autorica Posokhova (1999) navodi i nekoliko kriterija za odabir poezije:

- Kriterij dostupnosti dječjem shvaćanju– učenje stihova od riječi prisutnih u pasivnom rječniku (nikako se ne smije djetetu nametati izgovaranje riječi koje ne razumije, da ne dođe do mucanja)
- Umjetnički i didaktički kriterij – ljepota pjesama, odgajanje poželjnih kvaliteta, stihovi pjesme moraju biti dostojni pamćenja

- Kriterij dopadljivosti djetetu – dijete ne smije biti prisiljeno na učenje stiha, ono se samo treba zainteresirati za stihove, učenje se mora odvijati spontano.

Autorica Lupis (2000) spominje nekoliko kriterija pri odabiru pjesama kojima ćemo djeci predstaviti poeziju. Prvi kriterij postavljaju djeca. To je svakako dob djeteta i fond riječi kojima raspolaže u određenoj dobi kako bi im pročitani tekst bio zanimljiv i kako bi donekle bio razumljiv ukoliko se ne radi o nonsensnim tekstovima. Važno je da su pjesme žive, ritmičke i pune pjesničkih slika. Drugi kriterij postavljaju odgojitelji i roditelji, oni izabiru ono što se želi postići određenim tekstom. Razloga može biti mnogo: razvoj govorne kulture, pravilna artikulacija glasova, širenje vokabulara, buđenje interesa, razvoj koncentracije i pamćenja, razvoj sluha i osjećaja za ritam. Pri izvođenju poetskih tekstova također je bitno na koji se način oni izvode. Trebali bi potaknuti djecu na slušanje i motivirati ih za aktivnosti.

Autorica Štokić (1993) ističe važnost poučavanja pjesmica, brojalica i igara jer one omogućuju često ponavljanje jezičnog sadržaja, ne izazivajući dosadu i umor, te su zato prikladne za djecu od najranije dobi. One olakšavaju rad odraslim osobama koje se bave odgojem djece, a djeci olakšavaju zapamćivanje. Također je važan i jezik pjesmica koji mora biti prikladan jezičnom znanju određene dobi. Osjetljivost na ritam i zvučnost odlika su ljudi od najranije dobi, stoga s djecom treba učiti pjesmice prikladne njihovim govorno-jezičnim sposobnostima. Pri tome odlično pomaže izvođenje tjelesnih pokreta uz pjevanje.

Prema autorici Rade (2009) dječja zvučna percepcija osjetljiva je na ljudski glas, a naročito na karakteristike govora, poput ritma, intonacije i rime. Djeci se od davnina pjevuše i recitiraju poetski tekstovi, često u obliku govorno-motoričkih igara kada se takvim tekstovima dodaju pokreti. Upravo takvi tekstovi potiču rani komunikacijski i jezični razvoj djeteta, mogu se koristiti i u terapijske svrhe s djecom usporena govorno-jezičnog razvoja.

Autorica Rade (2009) također navodi važnost senzoričke ugode koja se stvara uz pomoć ritma, intonacije, rime i pjevnog glasa. Slušna pažnja ostvaruje se i uporabom vrednota govornog jezika. Njima pripadaju izmjene tempa, češće i dulje stanke, jasan izgovor i pojačane geste. Izvođenje pjesmica i brojalica korisno je za dječji jezični razvoj jer daju jasnu gramatičku strukturu jezika i razvijaju predčitalačke vještine (Rade, 2009). Djetetu je jako važno čitati uz objašnjavanje novih riječi i razgovora o onome što je pročitano i kako je to dijete doživjelo. Upravo to je razlika između aktivnog i pasivnog čitanja (Posokhova, 1999). Od izrazite je važnosti ispuniti glavni uvjet: dati slobode djetetu u biranju literature koju želi čuti, u vrstama i trajanju aktivnosti. Uspjeh je vidljiv tada kada je dijete zadovoljeno i inspirirano. Iako postoje razni multimedijalni izvori u kojima izvođači pjevaju i recitiraju poetske tekstove, djeca više vole čuti izvođenje poezije uživo. Pritom oslušuju glas, prate

pokrete usta zajedno s riječima koja proizvode, uočavaju ekspresije lica vezane uz raspoloženje unutar pjesme.

Prema Posokhovej (1999) mnoga istraživanja dovela su u vezu dječji razvoj govora sa stimulacijom fine motorike. Otkrivena je zakonitost koja objašnjava da kod djece razvoj govora prati razvoj pokreta prstiju. Kada je fina motorika je u zaostatku, tada dolazi do zaostajanja i u govorno-jezičnom razvoju, što je usko povezano s formiranjem govornih centara u mozgu pod utjecajem živčanih impulsa ručnih prstiju (Posokhova, 1999). Zahvaljujući tome osmišljene su za poticanje govornog razvoja igre s prstima pomoću kojih se razvija fina motorika prstiju kao dio govorne stimulacije. U nastavku se donose vrste književnih tekstova pogodnih za poticanje dječjeg jezičnoga razvoja, ponajviše malešnice, ali i slikovna (konkretistička) poezija, kao poetski tekstovi najpogodniji za djecu rane i predškolske dobi.

4.1. Malešnice

Malešnice su pučke dječje pjesme koje se često navode kao prvi pjesnički tekstovi s kojima se djeca susreću. Najčešće nastaju pri susretu roditelja s djetetom i povezane su igrom. U toj igri dijete aktivno sudjeluje, ona uključuje riječi ali i pokret. Prema Velički i Katarinčić (2011) malešnice su sveprisutan oblik dječjeg pjesništva koji možemo pronaći u svim narodima, u engleskom jezičnom području, gdje su široko rasprostranjene, poznatije su kao *nursery rhymes*. Crnković (1990) predlaže naziv *malešnice* (prema riječi malešan) i naziv *pjesma ranka* (prema riječi rani). Izraz malešnice prihvaćen je u najvećoj mjeri. U svakom narodu one imaju svoje posebnosti i specifičnosti iako postoje zajedničke osobine u motivima. Pripomažu pri nacionalnoj identifikaciji jer prenose karakteristične crte kulture pojedinog naroda (Velički i Katarinčić, 2011).

Malešnice igraju veliku ulogu u dječjim životima, one obilježavaju odnos odraslih i djece. Prema Crnković i Težak (2002) ne postoji konkretna podjela malešnica, ali spominju se razne podvrste poput uspavanki, brojalice, tepalica, molitvica, pitalica, zagonetki, nabrajalice... Sami nazivi upućuju na njihovu ulogu te kako se druge dječje pjesme mogu koristiti u tom susretu između odraslih i djece. Što se tiče jezičnog razvoja, valja napomenuti da se upravo u fonološkoj strukturi malešnica nalaze svi glasovi jezika koje dijete usvaja. Zbog duboke ukorijenjenosti malešnica u tradiciju određenog kraja, ali i u jeziku, one su najpouzdanije i

najsigurnije za upoznavanje djeteta s materinskim jezikom i usvajanjem govora. Velički i Katarinčić (2011) navode da je govor upućen djeci na taj način obogaćen ritmom, tempom i kombinacijom glasova i slogova potrebnih za pravilan izgovor.

Pedagoški zahtjevi vezani uz malešnice, prema Velički i Katarinčić (2011), su sljedeći:

- Emocionalni aspekt – pričinjavanje dječje radosti
- Motorički aspekt – poticanje radnji fine motorike koje je povezano s uspjehom u predčitačkim i predpisačkim vještinama
- Senzorički aspekt – povezivanje različitih osjetilnih sustava, koordinacija oko – ruka
- Kognitivni aspekt – uočavanje i zorni prikaz tijeka radnje i uzročno-posljedičnih veza
- Neuropsihološki aspekt – koordinacija lijeve i desne polovice tijela, korištenje i lijeve i desne ruke ravnomjerno, bolja koordinacija moždanih polutki
- Jezični aspekt – promišljeno i ciljano korištenje govornih oblika u stihovima (intonacija, ritam, tempo, pauze), korištenje modulacija glasa, pamćenje redosljeda, bogaćenje rječnika

Dijete kroz igru prstima upoznaje okolinu kretanjem svojih udova, uči riječi i stihove. Igre rukama mogu se izvoditi samo rukama ili uz pomoć ruku i dodatnog sredstva poput lutkica-prstića i stolnih lutkica. Autorica Velički (2011) naglašava važnost jezičnog aspekta koji nije sadržan isključivo u tekstu nego je važna i uloga osoba koje ih provode, odgojitelj ili roditelj. Te osobe služe kao govorni uzor i zbog tog razloga važno je uvježbati tekstove malešnica kako bi ih pravilno izveli. Odrasle osobe djecu mogu dovesti do improvizacija i smišljanja novih igara i stihova. Pri izvođenju malešnica tekst se izgovara razgovjetno i polagano, dijelove koji su važni naglašavanja izvode se mijenjanjem tempa govora i različitim intonacijama, a pokreti slijede radnje u tekstu. Isto tako važna je usredotočenost, kako i djeteta tako i odrasle osobe kako bi pratila dječji rad prstima.

Izvođenjem malešnica potiče se povezivanje pokreta i govora. Autorice Herljević i Posokhova (2002) ističu važnost formiranja finih pokreta prstiju ruku jer je znanstveno dokazano da razina razvijenosti dječjeg govora ovisi upravo o motoričkim sposobnostima. Već je spomenuto da kada kod djeteta zaostaje razvoj fine motorike, zaostaje i onaj govorni. To se događa zbog toga što se pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruke formiraju važne govorne zone u mozgu (Herljević, Posokhova, 2002).

Rade (2010) u svom stručnom radu spominje logopede ritmičare koji se bave ritmičkim stimulacijama, odnosno stimulacijama pokretom na način da potiču djecu na motoričku

aktivnost, kao dijelom govorne terapije za djecu s govornim teškoćama. Oni kroz govorno-motoričke igre dijete potiču na pokret i govor odnosno jačaju njegov govorno-jezični razvoj izazivanjem spontanijih motoričkih, gestovnih, verbalnih i glasovnih interakcija. Izrazito je važno i dalje imati na umu da sve spomenuto djetetu ne smije predstavljati prisilu, već igru kroz koju uči uz mogućnost pogrešaka. Brojnim pokušajima dijete uvježbava jezične konstrukcije, izgovor i riječi. Tekstove malešnica djeca uče spontano tijekom vremena, nikako prisilom, a prvo usvajaju geste. Autorica Velički (2011) pridaje značajnu ulogu malešnicama kao prvim poticajima za jezični razvoj s obzirom na broj djece koji prilikom upisa u školu pokazuju određene govorno-jezične teškoće.

Primjeri malešnica i igara prstima (Velički i Katarinčić, 2011: 37,40)

Tašun, tašun, tanana

I svilena marama

U marami šećera

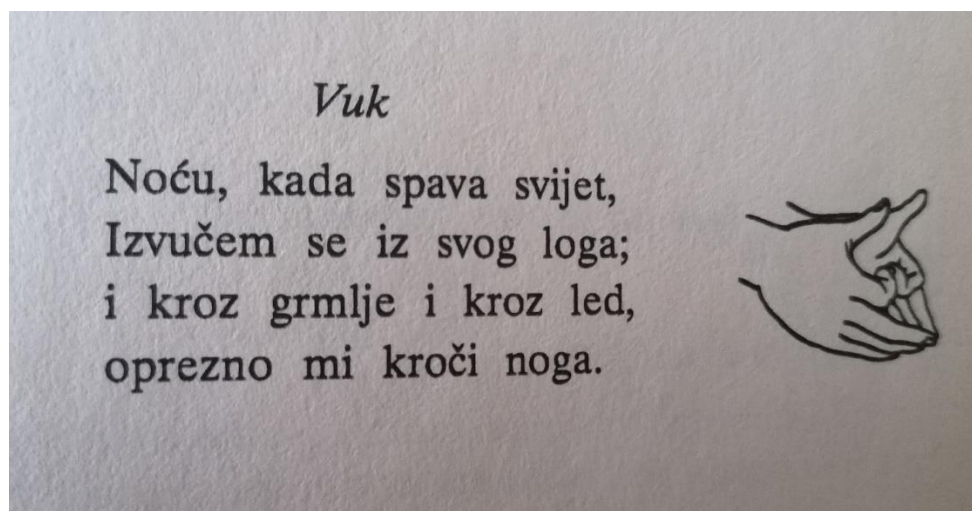
Da mi _____ večera. (U posljednji stih ubacuje se ime. Plješće se.)

Od kolača do kolača

Majka peče dva kolača

Iz devetih jajac –

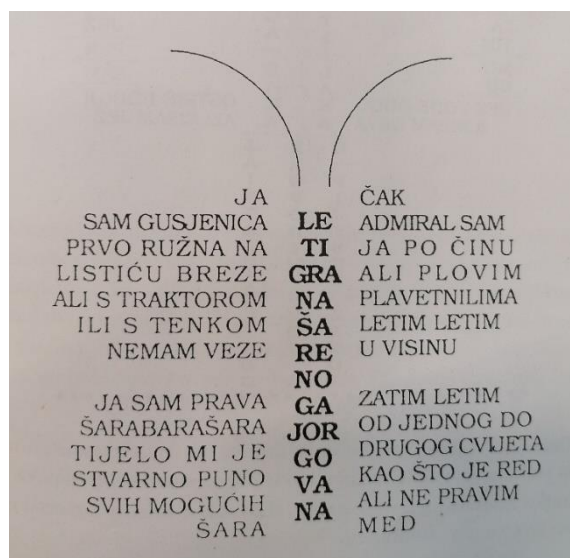
Mimo teče zajac. (Stavlja se šaka na šaku, naizmjenice se lupka.)

Slika 1. *Primjer malešnice „Vuk“ (Posokhova, 1999: 153)*

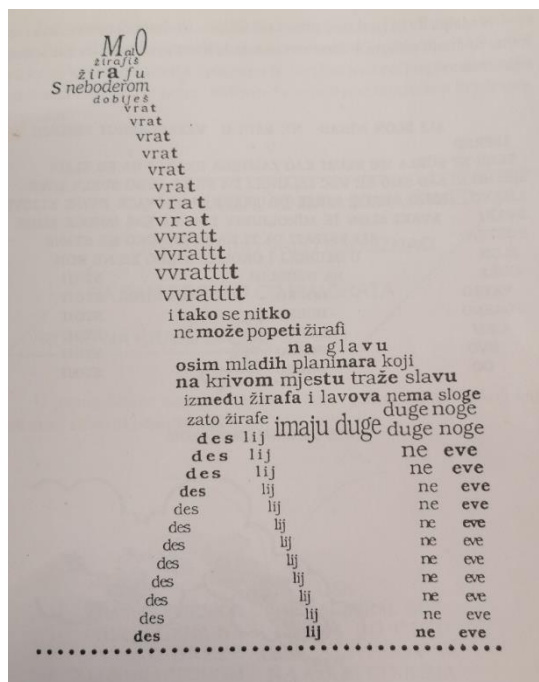
4.2. Konkretistička poezija

Autorica Zalar (2002) objašnjava dječje viđanje apstraktnih pojmova daleko od misli, stoga govori o važnosti vizualnog čina pjesmotvorstva. Slikovnu ili konkretističku poeziju čine tekstovi napisani u obliku određenog pojma koji se u pjesmi spominje. Hranjec (2009) konkretnu (vizualnu) poeziju objašnjava onom koja slikovno upućuje na sadržaj pjesme. Koliko je ona zaista korisna u jezičnom razvoju djeteta govori činjenica da ona provodi zbližavanje umjetničke riječi s vizualnim senzibilitetom (Zalar, 2002). Slikovna poezija izrazito je korisna u poticanju dječjeg jezičnog razvoja jer je djeci intrigantna, naročito onoj koja poznaju sva slova. Takvoj djeci mogu se ponuditi teže čitljivi slikovni poetski tekstovi, njihovo odgonetanje euforično je i veseli djecu. Upoznavanje i usvajanje novih pojmova također se može odvijati putem tekstova konkretističke poezije. Novi pojam bit će uočljiv prvim pogledom na stihove i način na koji su oni uobličeni. Važno je takvu vrstu poezije čitati izražajno i uživljeno, glasom prateći izgled pjesme. Kanižaj se u svojim djelima koja pripadaju slikovnoj poeziji igra debljinom tiska, širinom teksta, riječima koje su istovremeno dio crteža, u njegovim djelima čitanje se ne odvija standardnom linearnosti čitanja, nego ju razbija. Riječi razdvaja na slogove jednu ispod druge, važna je koncentracija pri čitanju takvih djela upravo zbog razbarušenih stihova.

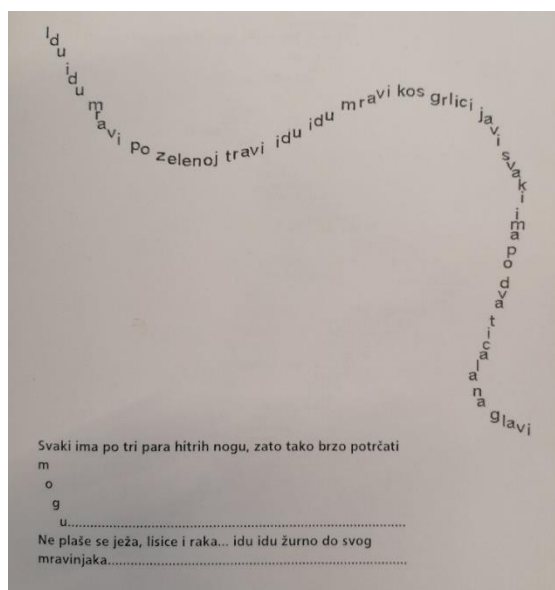
Slika 2. Pjesma „Šarena zagonetka“ (Zalar, 2002: 187)

Po samom obliku teksta vidljiv je glavni motiv pjesme. Oblik leptira uobličeni je uz pomoć različite debljine fonta i rasporeda stihova.

Slika 4 Pjesma „Žirafa“ Paje Kanižaja (Zalar, 2002: 185)

U pjesmi Stanislava Femenića „Mravi“ pjesnik je na zabavan način igrom riječi slikovito uprizorio glavni motiv pjesme. Oblikom pjesme doista je vidljiv „mravlji hod“.

Slika 5. Pjesma „Mravi“ Stanislava Femenića (Zalar, 2002: 181)

5. Zaključak

Komunikacija je jedno od glavnih obilježja ljudskih bića, a važno sredstvo za uspostavu komunikacije je jezik. Pomoću njega izražavaju se emocije, želje, potrebe, misli, iskustva, doživljaji i znanja. Jezik se usvaja čitav život, a njegov razvoj započinje već od prenatalnog razdoblja majčinim pjevušenjem i nježnim govorom djetetu koje ga nesvjesno i spontano već tad počinje usvajati. Ljepote jezika najviše su uočljive u obliku stiha stoga je važno djecu upoznati s poetskim tekstovima već od rane dobi uz pomoć malešnica i igara s prstima, sve do pjesama koje će recitirati na zadnjem danu vrtića. Književnoumjetnički poetski tekstovi odišu bogatstvom jezika, njegovim zakonitostima, slikovitošću, ritmičnošću i melodioznošću, svime onime što u djeci budi interes i volju za usvajanjem jezika. Veliku ulogu u dječjem jezičnom razvoju svakako igra okruženje u kojem se dijete nalazi. Stoga je važno spoznavati faze govorno-jezičnog razvoja, znati kako povoljno na njega utjecati, prepoznati odmake kako bi pravovremeno na njih reagirali. Djeci se tako pruža temelj za kvalitetni nastavak jezičnog razvoja kasnije u životu. Odgojitelji i roditelji imaju velik utjecaj na jezični razvoj djeteta. Aktivnim slušanjem njegovih potreba i želja, postavljanjem pitanja kojima se nastavlja razgovor, poticanjem razgovora, čitanjem priča i poetskih tekstova stvara se jezična podloga kojom se ostvaruje kvalitetna komunikacija s okolinom koja prihvaća dijete koje zna izraziti svoje mišljenje, koje je samopouzđano i zna kako izraziti svoje potrebe i koje zna podijeliti svoja znanja u poticajnoj i prihvaćajućoj okolini. Poetskim tekstovima razvija se emocionalna inteligencija zajedno s jezikom i govorom, širi se vokabular, razvija se sluh i osjećaj za ritam. Kako djeca odrastaju, tako se poezija i njeni tekstovi sve više gube iz njihovih života. S poezijom se ponovno susreću u školi kada je kod mnoge djece već stvorena određena odbojnost prema njoj. Na odgojiteljima i roditeljima je zadaća djecu na prikladan i zanimljiv način prezentirati poetske tekstove. Djeca tada poeziju upoznaju kroz igru, te se usvajanje jezika upravo na taj način odvija prirodno, spontano i zabavno, baš poput same igre.

Popis literature

Posokhova, I. (1999). Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: Priručnik za roditelje, Zagreb: Ostvarenje

Apel, K., Masterson J. J. (2004). Jezik i govor od rođenja do 6. godine, Lekenik: Ostvarenje

Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić M. (2010). Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi, Planet Zoe

Rade, R. (2003). Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja, Zagreb: FoMa

Crnković, M. (1990). Dječja književnost: Priručnik za studente i nastavnike, Zagreb: Školska knjiga

Zalar, D. (2002). Poezija u zrcalu nastave: Igre stihom i jezikom u susretima s djecom, Zagreb: Mozaik knjiga

Velički, V., Katarinčić, I. (2011). Stihovi u pokretu: Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor, Zagreb: Alfa

Crnković, M., Težak, D. (2002). Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine, Zagreb: Znanje

Starč, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M., (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi, Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga

Rosandić, D. (2005). Metodika književnog odgoja, Zagreb: Školska knjiga

Hranjec, S., (2009). Oglеди o dječjoj književnosti, Zagreb: Alfa

Herljević, I., Posokhova, I., (2002). Govor, ritam, pokret: Pjesme i igre za razvoj govora, Vježbe prstima i rukama za razvoj mikromotorike i govora, Zagreb: Ostvarenje

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Kuvač Kraljević, J., (2015). Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama, Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Mandel Morrow, L., B. Gambrell, L., Pressley, M., (2003). Best Practices in Literacy Instruction, New York: The Guilford Press

Rade, R., (2010). Ritmičke stimulacije i poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja. *Logopedija*, 2, 1, 7-11

Cvikić, L., Kuvač, J., (2002). Pridjevi u ranome jezičnome razvoju-utjecaj pjesama, priča i razbrajalica. Dijete i jezik danas, zbornik radova s međunarodnoga stručnoga i znanstvenog skupa u europskoj godini jezika, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Lupis, N. (2000). Pjesma ili recitacija u dječjem vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*, br. 23 i 24, 50-52

Rade, R., (2009). Stihovi, pjesmice i brojalice su poput udice. *Dijete, vrtić, obitelj*, br. 56, 29-31

Kuvač Kraljević J., (2017). Otključavanje jezika, Zagreb: Hrvatsko interdisciplinarno društvo

Štokić, L., (1993). Pjesmice, brojalice i igre u funkciji obrade i vježbe gramatičkih struktura i spellinga. *Strani jezici*, XXII, br. 3-4, 251-256, Zagreb: Školska knjiga

Raič, N., (2015). Smjernice za pravilan govorno-jezični razvoj. Mirisi djetinjstva: zbornik radova znanstveno-stručnog skupa, 143-146, Makarska: Ured za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu

Kovačević, M., (1993). Usvajanje jezika na morfo-sintaktičkoj razini u djece rane dobi. *Strani jezici*, XXII, br. 3-4, 224-238, Zagreb: Školska knjiga

Kovačević, M., (1996). Pomaknute granice jezičnoga razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju, *Suvremena lingvistika*, vol. 41-42, br. 1-2, 309-318

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Vlastoručni potpis